

שמעתא אליבא דהלכתא

גליין שליב - פרשת בא - תשע"ח - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' סג

פניני הלכה

המגדל דגים בביתו האם צריך להאכילם קודם שיאכל

א - איתא בברכות (מ) אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר ונתת עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת. וכתב הט"ז (א"ח סי קס"ז ס"ק ז) דנראה דאין אסור בטעימה בעלמא, דאליכ למה אמרו אסור לאכול עד שיתן ולא אמרו אסור לטעום, כמ"ש בפ"ק דשבת (ט): אסור לטעום עד שיתפלל, וכן אסור לטעום עד שיבדיל (פסחים קה). אלא דכאן לא אסור אלא אכילת סעודה. ודלא כהב"י (שם) דכ דגיל לתורי הוי מצרכי פרוסת המוציא כיון שאסור לטעום עד שיאכיל לבהמתו. ע"כ. וכהט"ז כת הא"ר (ס"ק ח) דאין אסור אלא באכילה גמורה ולא בטעימת פרוסת המוציא. אולם דבריהם צ"ב, דהא בגיטין (סב) איתא דרב הונא ורב חסדא הווי יתבי וחליף ואזיל גניבא, אמרו ליה ליטעום מר מידי, אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתת עשב וכו'.

וכן הוא לשון הר"ף (כתב) והרא"ש (פ"י אות כ"ב) בברכות: אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר וכו'.

ויעויין בבאר היטב (ט"ק ט) דהקשה נמי על דברי הט"ז מ לשון הגמ' בגיטין, וכתב דשאל זאת למה"ר משה האגוז זצ"ל והשיב לו דכלל גדול בשי"ס דאין לסמוך ליה אם על מה שנשנה במקומו, ולזה דייק הט"ז וכתב כמה באכילה אסור לאדם שיטעום, דקאי על ברכות. ע"כ. ודבריו צ"ב דהא אף הר"ף והרא"ש כתבו לשון לטעום.

ובשבות יעקב (ח"ג סי י"ז) כתב דיותר היה נ"ל דדעת הט"ז דיג דברכות עיקר, והא דנקט בגיטין לשון טעימה, הוא משום דאמרו ליה שם ליטעום מר מידי, והוא מהל דאך לומר דרך כבוד לשון טעימה אף שכוונתו לאכילה קבועה, ולהכי נקט מר נבי לשון טעימה. אולם אף זה אינו במשמעות הט"ז. ומ"מ נר עיקר כ ה"ב דאפי טעימה לבד אסור, שהרי הר"ף והרא"ש נקטו רק לטעום וגי זו דגיטין. וכן הוא באגודה פ כיצד מברכין ובש"ה"ל. ובדאי אינהו בקיאי טפי מינן עיקר נסחאות שבשי"ס. או דמסק"ל ואזלי לחומרא דאפי טעימה אסור.

ויעויין עוד בשו"ת ברכה (ט"ק א) דכתב דכגו הר"ף והרא"ש איתא נמי בראב"ן, בש"ה"ל, ברבינו ישעיהו הראשון בפסקיו וב ר טוביהו ופסקיתא פר עקב.

וכן נקטו לדעת הבית דוד (ח"א סי"ג) והכתב סופר (ח"א סי ל"ב) דאף טעימה בעלמא אסורה. וכן העלה לדינא **בכה"ח** (אות כ"ג). וכן הוא לשון המג"א (ט"ק ח"א) **והמשניב** (ט"ק ז) דאסור לטעום קודם שיתן לבהמתו.

ובחני"א (כלל ה נשמיא סי"ק י"א) כתב דאין נפיק בין הגרסאות דטעימה בעלמא מותר כשאינו רוצה לאכול בקביעות, אבל אם קובע עצמו לטעודה קבועה אף אפי לטעום אסור. (וכונ"ב כת המ"ק סי"ג (ע"ש))

אולם מדברי הפוסקים הנוכחים מובא דלא כדבריו. והכי נמי מוכח מדברי המג"א (שם) דהביא לדינא דברי הספר **היטדים** (סי תקל"א) דדוקא באכילה איכא אסור אבל לא בשתיה, כדאשכחן ברבקה דאמרה לאלעזר שתה והדר וגם לגמלך אשקה. והובא דבריו **במשניב** (שם). דאי נימא דרין בקובע עצמו לטעודה איכא אסורא, א"כ מה ענין רבקה ואלעזר להכא והלא התם לא היתה קביעות סעודה.

ב - והנה **הרמב"ם** (פ"ט מהל עבדים ח"ח) שכתב דחכמי הראשונים היו מקדימין מזון הבהמות והעבדים לטעודתן עצמן. נראה דס"ל לדינא לכא אסור בזה, אלא מידת חסידות. וצ"ע מלשון הגמ'. וכבר עמד בזה הענין המשפ"ט בברכות, דעל דברי הגמ' בברכות הביא דברי הרמב"ם הנוכח. וסעי' דצ"ע.

ובאבן האזל (שם) כתב דאפשר דהרמב"ם למד דבריו מהגמ' בתובות (סא). גבי שמש דמר מקדים ספי ומר מאחר ספי, דמוכח דינו אלא ממידת חסידות, ואין סברא דאסור אכילה קודם הבהמות יהיה חסור מאיסור לאכול קודם העבדים. אך סיים דאין זו ראייה מוזכרת דהא הגמ' איירי לענין תינית תבשילין ואפשר דמזון כמו לחם כהן הקדים לשמש. וצ"ע.

וכדברי הרמב"ם איתא בסמ"ג עשין פ"ז. אולם בעשין כ"ז כתב דאפי מאכל בהמה נחשב צורך סעודה כפי דאסור לאכול קודם שיתן לפני בהמתו שנאמר ונתת עשב וכו'.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להסתיר מידע בשידוכין

א. אונאת ממון, אונאת דברים ונגיבת דעת. ב. מה"ת או מדרבנן. ג. יפוי לצורך שידוכין וקבלת משרה. ד. הסתרת כיעור או מום לצורך שידוכין. ה. מומים ופגם ביחוס. ו. כללו של דבר. ז. מחלות / חולים במשפחה. ח. הרפוא אומר שהמחלה לא תזיק. ט. חובת אחרים להודיע על חסרון. יא. כשלא נשאל על דבר מסויים.

א. אונאת ממון, אונאת דברים ונגיבת דעת

שנינו בב"מ (נח) כשם שאונאה במקח וממכר דכתיב (ויקרא פכ"ה פס יד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך גו אל תונו איש את אחיו, כך אונאה בדברים דכתיב (שם פס יז) ולא תונו איש את עמיתו, הא כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. כו. וגדול אונאת דברים מאונאת ממון שזה נאמר בו ויראת מאלקין וזה לא נאמר בו ויראת מאלקין כו, ע"כ. ואיתא בחולין (נד) אמר שמואל אסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעתו של עכו"ם. ועיי"ש דמה"ט אסור לשלוח ירך חתוך לעכו"ם כשגיד הנשה בתוכה. ופרש"י כי העכו"ם סבור שישראל זה אוהבו מאד שיתקנה וטרח בה ליטול גידה עד שנראית לעצמו ואח"כ נתנה לו, והוא לא נטלו ונמצא מחזיק לו טובה חנם. ועוד אמרו שם דלא יפציר בחברו להזמינו אצלו כשיודע בו שלא יסעד אצלו. ופרש"י (שם ד"ה לא יסרה) דנמצא גונב דעתו להחזיק לו טובה בחנם כסבור שמן הלב מסרה לו כן, ע"כ. ואמרו עוד שם שאין למכור לעכו"ם בשר נבלה בחזקת שחוטה.

ועי ברמב"ם (מכירה ריש פ"ח) שפסק ע"פ ש"ס בחולין דאסור לרמות בני"א דעת וממכר או לגנוב דעתם, וא עכו"ם וא אם צאצא ג חילוקים בדבר זה, הדין יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח, ואפי לגנוב דעת הבריות בדברים אסור. וכן פסקו הטשו"ע (שי רכח סע ז) אסור לרמות בני"א במו"מ או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא עכו"ם. ופירש הסמ"ע (ט"ק ז) דאע"פ שאין בו אונאת ממון מ"מ היה לו להודיעו, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אע"פ שאין בו חסרון ממון, ע"כ. ומבואר שמרמה שיש בה דרא דממונא אף שאין בה הפסד ממש בכלל גניבת דעת. [ומשמע דאף אם לא יודע הדבר לשני, הדין כן. וכן מוכח מהשו"ע ביו"ד סימן קנ"ד סע ב].

נמצא ג חילוקים בדבר: א' הונאת ממון, שגורם הפסד ממון לחברו כגון שמוכר ביוקר דבר פגום בחזקת שלם וכדו, כמבואר בב"מ שם ונפסק בחו"מ סי רכ"ז ובגרי"ז (אונאה ונגיבת דעת). ב' הונאת דברים, שמבזה את חברו בדברים, כמבואר בב"מ (שם) ונפסק בחו"מ ריש סי רכ"ח ובגרי"ז (שם אות כז). ג' גניבת דעת, שגורם לישראל או עכו"ם שיחזיקו לו טובה שלא כדין. וכן אם מוכר חפץ עם מום במחיר הראוי אלא שמתירו מחברו וכדו, כמבואר בחולין (שם) ונפסק בחו"מ סי רכ"ח ובגרי"ז (שם).

ב. מה"ת או מדרבנן

והנה מבואר בב"מ (שם) דאיסור אונאת ממון ואונאת דברים הם מה"ת. וכן הוא ברמב"ם (ל"ת רב- רגא והל מכירה פ"ב ה"א) ובחינוך (מצוה שלז-שלח). וכן פסקו הטשו"ע (רסי רכו ורכח). ולענין גניבת דעת מצינו ליראים (סי קכד) שכת דגונב דעת הבריות במידי דממון הוי בכלל ממון ועובר על לא תגנובו, ע"כ. וכן נראה מהסמ"ג (לאוין קנה). ועיי"ש שמבואר דאף במקום שמתחזק לו טובה שלא כדין הוי מה"ת. והריטב"א (חולין שם ד"ה כדאמר) כתב בשם התוספות שהוא מה"ת אף בגניבת דעת של עכו"ם מדכתוב לא תגנובו ולא תכחשו וגו' (ואף במקום דליכא חילול ה').

ועי ברמב"ם (דעות פ"ב ה"ו ומכירה שם) שכתב דאסור למכור לנכרי בשר נבלה בחזקת שחוטה ולא יסרה בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל כו, ע"כ. ועי בספר קובץ על הרמב"ם (לקוטים דעות פ"ה ה"ה) ש כתב דעת הרמב"ם שהוא מה"ת. ובקריית ספר (מכירה פ"ח) כתב דגניבת דעת הוי מה"ת (ואפשר דכוונתו דוקא במקום דאסור דראא דמונא). והביאו במעשה רוקח (מכירה רפ"ח). ומהרמב"ם (שם) גופא משמע ע"פ שגניבת דעת שמתחזק לו טובה אינה בכלל הלאו. שו"מ במס' כותים (להרחיק, פירוש מטהר סי"ב) בשם חוט המשולש (סי ד-טו ו"ז) דעת הרמב"ם דגניבת דעת אף בגוי הוי בלאו במס' הריטב"א. (ועיי"ש במס' כותים שדן למ"ד דגזול עכו"ם אינו אסור מה"ת האם בגניבת דעת נמי הדין כן, ושוב הביא מהשע"ת לקמן דמוכח שלכו"ע הוי מה"ת).

ועי בשערי תשובה (שער ג אות תפד) דמי שמתעה את חברו לאמר כי עשה עמו טובה או דיבר טוב עליו ועשה. החטא הזה חמור אצלי חכמי ישראל יותר מגזול הנכרי, כי שפת שקר אשמה רבה, ע"כ. ומשמע שאסור מה"ת אף כשלא נוגע לממון.

אולם הב"ח (סי רכח אות ו) כתב דהיכין שגורם (לעכו"ם) להחזיק לו טובה בחנם אסור מדרבנן. והגרי"ז (שם אותיות יא-א) כתב שכל מרמה שבעולם אסורה במו"מ אפי לנכרי כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח שהרי זה מטעה וגונב דעתו אם אינו מודיעו והוי כ גונב ממנו ממון ואסור מה"ת. ואפי לגנוב דעתו דבדבר שלא יגיע לו הפסד להנכרי אסור מדברי סופרים, כגון למכור לו בשר נבל בחזקת שחוטה, ואף לגנוב דעת הבריות דאפילו בבלה א של שפת הלכות או גניבת דעת כגון במעשה שמראה ענישה בשבילו ואינו עושה אסור מפני שמתחזקים לו טובה, ע"כ. מבואר דס"ל לחלק בין מקום שיש הפסד לשני דהוי דאו לבין מקום שאין הפסד. ועי בחרדים (ל"ת מדי"ס התלויות בפ"ד אות לח ופ"ה אות כ). [ולפי דברי הבי"ח והגרי"ז מבואר שמש"כ השו"ע ריש סע ז דאסור לרמות בני אדם במו"מ כו היינו במפסידו ממש. ועי לעיל בשם הסמ"ע].

ג. יפוי לצורך שידוכין וקבלת משרה

ותנן בב"מ (נט: טז:) אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים. ושאלו שם פרכוס דאדם מאי היא, ותרצו כגון עבד שצובע עטרו להראות כבחור. ואמרו עוד שם שאע"פ שאסור לפנות כלים היינו בישינים אבל חדשים שרי. וכן פסק הטור (סי רכח) דחדשים מותר לצובען כדי ליפותם, דבלא"ה הן חדשים וטובים. וכן הוא בשו"ע (שם) ובסמ"ע (סי"ק טו).

ולפי"ז נרא שמתיר לאיש או לאשה להתייפות לצורך שידוכין או קבלת משרה, דדמי להא דכלים חדשים דשרי. אולם צביעת שער ע"מ לה ראות צעיר וכדו לענין שידוכין אסור כשיש בזה שינוי גדול (עי בזה הלה), וכן ע"מ לקבל משרה אם אין ידו לעשות מלאכתו כצעיר דהוי גניבת דעת, (ולענין איסור "לא ילבש גבר וגו' ", עי מש"כ בס"ד בגליין כ"ו), וכן פסקו הלבושי מרדכי (ססי כד) והאג"מ (יו"ד ח"ב ססי סא ד"ה ובאם).

ד. הסתרת כיעור או מום לצורך שידוכין (נגיבת דעת במקום מצוה)

ולפי"ז נמצא ש (הסתרת כיעור וכדו העלול לגרום נגיבה לשני מלהשתדך, אסורה, דהוי כצביעת שער לעבד זקן דאסור כנ"ל. אלא שהשו"ע (ב"מ ס) כתב דעד כאן לא נאסר לצבוע שערו וכדו וכן לעבד כנעני אבל לעבד עברי נראה דלית לו בה, דכיון דאין גופו קנוי קנין עולם והוי לה עני ישראל דמצוה לצבוע שער, וכן אמה עברה, ואצ"ל שמתיר לפרכס הבת לקדשה להגון שתמצא חן בעיניו אפי היא עכורה, כההוא עובדא דנדרים (טו). והכניסוה לבית ר ישימעא ל ויפיהו כו, ברה ה"מ בכעורה גרידא, אבל אם יש בה מום מן המומין שפוסלין בנשים ומפרכסה להסתירו אין אונאה גדולה ממנה לו ולה שסופה לצאת בלא כתובה ואיכא בושת טובא, מיהו מספקא מילתא בזקנה שאינה רותנת מלאה הוי מומא, האם מותר לה לצבוע שערה, כעובדא דב"מ (ס: ט:), ונר דאונאה גדולה הוי אם היא כ"כ זקנה שאינה ראויה לילד, ומוציאה, ע"כ. נמצא דלדעת מצוה מותר להסתיר כיעור, וע"כ אשה רשאית לצבוע שערה וכדו להראות צעירה אם היא בת בניס. (ומבואר דאונאה גניבת דעת שריא במקום מצוה. וכענין זה מצינו בפלא יועץ (סוף ערך גניבה). וקצ"ע אמאי במקום מצוה אין איסור זה. וכן נראה מהדעת זקנים (בראשית פכ"ה פס לד), ועי עוד בס"ח (סי קנה), במקור החסד (שם) ובשערי תשובה (סי תפב אות ב). ובקהלות יעקב (יבמות סי מד ד"ה וגם) כתב שלפי שוכרים שיאסור זה הוא מדרבנן מ"ל דבמקום מצוה לא גזרו. ועי בפתחי חושן (אונאה פט"ו הגה לו).

ומה שאין מושם אונאה בגיל כל שראויה להוליד היינו כשאין בדבר שינוי גדול (כמו שבאר בה ות ה). וכן הורה הגרי"ש"א זצ"ל (תתן אמת ליעקב פ"ה סי לה) דאין להקל בזה אלא שינוי קטן. ודעת הגרש"א זצ"ל (תתן אמת ליעקב שו"ו שלמי שמחה עמ ז) דאין לשנות אפי שינוי קטן וצריך להודיע הגיל במדויק. ובשעת הדחק יש שהתירו לשנות שינוי קל כנ"ל, עי בספר תתן אמת ליעקב (פ"ה סי לה) בשם החו"א ועוד גדולי ישראל. [ומהע"ב"ץ יוצא שעני הנצרך למשרה לצורך פרנסתו כיון שיש מצוה בהחזקתו רשאי להסתיר מום קטן, והכל לפי הענין. ולענין איסור שקר בכה"ג, עי בגליין צ"א שהבאנו דלהרבה פוסקים מותר לשנות הדבור לצורך מצוה. וא"כ היכן דליכא אונאה מחמת מצוה רשאי לשנות].

